

I. N. I.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA
 De
PRÆCIPUIS
PRAVÆ VO-
LUNTATIS
CAUSSIS,

Qvam

*Consentiente Ampliss. Facult. Philos. in Regia
 Academia Aboënsi,
 Sub MODERAMINE
 VIRI Cl.*

**Mag. ALGOTHI A.
 SCARIN,**

*Phil. Civ. & Histor. Prof. Reg. & Ord.
 Publico bonorum examini modeste
 submittit*

JACOBUS WIKAR

Jac. Fil. Ö-Born.

*Loco horisqve solitis, ad diem XV. Maji
 Anni MDCCXXXVI.*

ABOÆ, Exc. Joh. Kiämpe, R. Ac. Typ.

Suus Prector Mag. Fellman

VIRO

Admodum reverendo atque amplissimis

Dn. Mag. ERICO
BIÖRCK,

Pastori & Præposito ecclesiarum, quæ
DEO Fahlunæ colliguntur celebratissi-
mo, Patrono pia mente colendo.

Ignoscatis, quæso, Viri Amplissimi, quod
⁊ immaturum horce ingenii specimen, o-
Date veniam obsecro! audacia an vero fidu-
summo jure imperavit meritorum Vestrorum
ut temporum mutatione ulla excidere, aut
vissimum est munusculum, quod apperto,
piatis tamen, oro humillime, hoc quicquid
venerationis meæ perpetuæ. Cuius voti ut me
quæque calidissimis venerabor precibus, velit
conservare, in Nominis sui gloriam, ecclæ-
geritis, incrementum, Vestrorumque de-

Admodum Reverend.

Cultor hu-

Jacobus

VIRO

Admodum reverendo ac amplissimo

Dn. Mag. CLAUDIO
HEDMAN,

Ecclesiarum Watsonium Pastori, & vi-
cini contractus Præposito gravissimo,
Patrono jugiter suspiciendo.

Nominibus Vestris celebratissimis, exile
mni ex se nitore destitutum dicare sustineam.
cia mea, quam provocavit pietas, & sub
memoria, altius infixa conscientiae meæ, quam
animo meo meorumque perire queat. Le-
Tantis Nominibus minime dignum. Susci-
vit, serena fronte, habeatisque, loco pignoris
compotem fore spero, ita supremum Numen
Vos quam diutissime saluos ac incolumes
sive & rei literariae, cuius quoque auspicio
licium & solatium longe dulcissimum.

Nominum Vestrorum

millimus

Wikar.

Plur. rever. ac præclarissimo VIRO,
Dn. Mag. JACOBO WIKAR,
Pastori in Malar longe meritissimo,
Parenti optino.

Quintum Tibi, Parens Carissime, debeam, licet maxime vellem, effari tamen nullus possum. Cum enim innumera in me cumulata beneficia Tua mecum reputa, mens mea mole & multitudine eorum oppressa, quo se vertar, & qua ratione tantis se nominibus explicare queat, nusquam invenire potest. Variis rerum humanarum casibus publice, privatimque quamvis Te obnoxium voluerit SORS illa, que mortalium nemini simpliciter indulget, indulgentiam Tuam & genium in me eundem ego tamen perpetuo expertus sum. Successenti cum aetate proficiendi desiderio meo Tuae non defecerunt manus, suffecerunt angustiae Tuae. Penes me autem quod Tibi respondam, praeter animum Tui amore & veneratione plenissimum, nil supereft. Accipe itaque Parens Carissime, affectu paterno, hæc celsudiorum meorum primitias, ceu genuinam grati animi esseram, redhōstimentum quantillum obsequii

Filii ad aras devindissimi
JACOB: WIKAR.

Plur. rever. atque praeclarissimo VIRO,

Dn. GABRIELI PELDAN,

Pastori in Glmola dignissimo, ut studiorum morumqve meorum pridem formatori diligentissimo, ita Patrui loco ætatem devenerando.

Soceratissima fidei ac dignitatis VIRO,

D. JACOB. ABR. CRONANDER,
Provinc. Ostrob. & Cajanaburg. Qvæstori adcuratissimo, Patrui nomine reverenter prosequendo.

Plur. rever. atque doctissimo VIRO,

Dn. PETRO POMP,

Sacellano Fahlunensium meritissimo,
Fautori qvovis observantiae genere
suspiciendo.

Sic exoptatissima se mibi obtulit occasio, publico testimonio gratam erga Vos, Fautores optimi, mentem observante declarandi. Novi equidem longe majora esse Vestra

in me merita atque amoris documenta, quam
quæ ullo verborum apparatu heic digne pra-
dicare, nedum aliquo officiorum genere de-
mereri queam. Esto tamen hoc, ut ut exile
munus, & sola offerentis pietate estiman-
dum, memoriae nunquam intermoriture cer-
tissimum indicium. Ego pro Vestra Vestrorum
multiplici & perpetua incolumente,
vosa ardenteris pietatis fundere nunquam
desistam.

Nominum Vestrorum

Cultor observantissimus

JACOBUS WIKAR.

Handelsmannen uti Stockholm,
Åreborne och Högachtad
Herr HANS DEGERMAN,
Min Högtårade Wålgynnare.

Su wor' väl åmne at deprisa
Den godhet, som Herr Degerman
Mig esomoftast tåkts hewisa:
Men mon' jag det ock giöra kan?

Ach! neit: i thy at rått besinna
Hwad godt, som I mig ha betedt,
Eher til förmågan min ej hinner.
Jag tilstår sielf det är mig ledt.

Dock til ett prof af tacksamt sinne,
Jag thetta pappers werck framter.
Ehr gunst och godhet i mitt minne
Skal gro med åhren mer och mer.

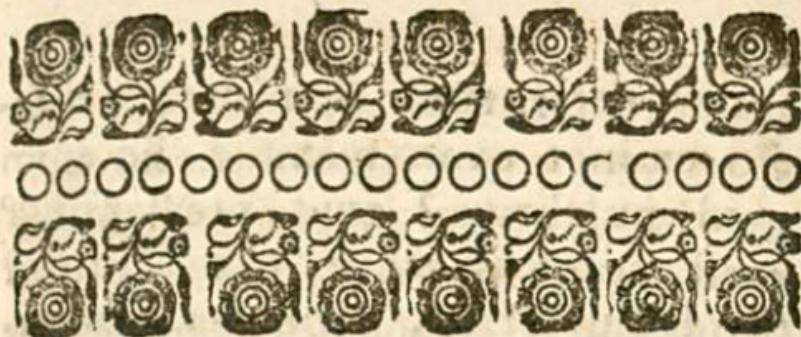
Gidst önskar jag, I med all trefnad
Och föllhet ståds må lefwa nögd;
Samt när i blifwen trött af lefnad,
För jordiskt godt få ewig frögd!

Åreborne och Högachtad Herr Handelsmans
Lienst-hörsamste tienare
JACOB WIKAR.

CONSPECTUS.

Primum viam Dissertationi pandit.

- §. I. Caussam pravae voluntatis primam labi Originali adjudicat.
- §. II Amori sui irrationali proximam tribuit.
- §. III. Ten peramento alii atque alii suas quoque partes adscribit.
- §. IV. Morbos intellectus & pragudicia mutum buc conferre ostendit.
- §. V. Immoderatos affectus suam quoque symbolam adferre monet.
- §. VI. Ad externas caussas pergit, perversa educationis vim perstringens.
- §. VII. De prava conversatione agit.
- §. VIII. Malam consuetudinem breviter tangit.
- §. IX. Hinc resultantem voluntatis misericordiam paucis considerat.
- §. X. Medelam eidem adferre conatur;
- §. XI. Amorem juste ordinandum esse monet.
- §. XII. De emendando corporis tenperamento & affectuum moderamine loquitur.
- §. XIII. Sinteram educandi rationem, consilium tam probis, nec non bonam consuetudinem, quantum praestent, adumbrat saltem; sicutemque deum tractationi imponit.

PROOEMIUM.

Summam pariter ac infinitam esse Conditoris benignissimam omnipotentiam & sapientiam, cui vel mica rationis inest, nemus non agnoscet; præsertim qui compagē & harmoniā hujus universi pulcherrimā, cum omnibus suis partibus, oculorū pariter atq; mentis scrutinio subjecerit. Enarrant omnia, quæ in theatro hujus universi deprehenduntur, pleno ore, summi Numinis excellentiam, & ad eam concelebrandam, chordarum instar, dissimillimā, sed symphonica varietate soni, jucunde conspirant. Attamen inter opera divina, quæ undique conspicere licet, homo, com-

A

pene

2

dium ceterorum omnium, profecto eminet quam maxime. Eo enim quid pulchrius? quid præstantius? quid nobilius atque excellentius? Quid pulchrius, inquam, admiranda corporis humani structura? ut taceam concinnam & miram membrorum omnium concinnitatem: taceam erectam staturam vultumque sublimem, ad cœlum & ad sidera naturâ directum conformatumque? Quid excellentius anima, meliore ista hominis parte, quemadmodum compositionis, ita omnis interitus quoque nescia? ad cuius binas facultates naturales, intellectum ac voluntatem, in perfectiori, hoc est, creationis statu illius, insuper accedebat inæstimabilis ipius Dei imago. Quæ omnia, hominem mundi epitore quoddam, illustrissimumque divini opificis speculum esse, probant luculentissime. Verum enim vero, quamvis eximiis adeo, perfectisque naturæ muneribus ab initio exornatus fuerit:

rit: felicioris tamen status illius metamorphosin, lacrimis nunquam satiis deplorandam, postmodum subiisse genus humanum, non suffenus v*sui æstimator qvisqve deprehendet facile; qvi attentiori animo consideraverit vitæ hujus, qvamvis brevissimæ, concatenatam malorum seriem, summamq*ve mortalium depravationem.* qvam ab ipsis incubabulis a Deo averfi sint, ipsis sibi iniqui, in alios injuriosi, innataq*; qvad*am propensione in malum sub specie boni ferantur, & juxta indolis suæ, qvæ hodie est, perversitatem, variam miserrimamq*ve vivendi rationem ingrediantur.* Adeo ut non immerito *Seneca, Stoicorum acutissimus*, in hæc verba eruperit: *De mihi adolescentem incorruptum, & ingenio vegetum (a).* & alio loco: *Hoc* majores nostri uesti funt, hoc nos querimur; *hoc posteri nostri querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam,* in deterius res humanas & in omne ne-*

A 2

fas

(a) vid. L. Ann. *Seneca Epist. 71.*

tas labi (b). Et id recte quidem.
Nam adeo profunda est naturæ hu-
manæ pravitas, tanta inordinati a-
moris in omne vitiorum genus pro-
pendentia, ut quamdiu hujus vita
duret animi atque corporis commu-
nio, intra circulos Legis divinæ
redigi posse mores hominum,
aut radicitus evelli posse mali semi-
na, frustra quis cogitaverit, aut
adlaboraverit. Unde Augustinus: ne-
scio, inquit, an in vitam mortalem,
vel in mortem venerim mortalem. De
corporis nostri morbis & calamita-
tibus, ceu incurribus in ipsos
sensus nostros, non loquimur; sed
de mente, utpote præstantiori par-
te nostri, præcipue nobis hic est ser-
mo, cuius habitudo mala eo magis
noxia est censenda, quo blandior
illa, & quæ sinu tegit pericula,
primo non omnia intuitu prodat
& effundat. Non facile quisquam
sumtui aut labori parcit, quo læsū
quocunq; modo corporis membrū
sanis.

(b) de benef. Lib. I. Cap. X.

5

sanitati restituatur; animæ vero,
qua sola prope distat humanum, ge-
nus a pecudibus, morbis atque im-
becillitatibus idoneo medicamine
aliquo obviam ire, paucissimis in-
mentem venire solere, res ipsa lo-
quitur. In capsulis ac lagenis phar-
macopolarum, corporis bona ha-
bentur remedia. Pharmaca, quæ sa-
nam aliquatenus mentem reddere
queant, in scriptis Philosophorum,
si curatius excutiantur, inveniri
posunt haudquaque contemnenda.
Sapienter igitur non minus, quam
vere Pythagoras apud Stobæum ait:
Inanem esse Philosophiam, quæ nullam
in homine perturbationem sanet. Nam
quemadmodum ea nulli usui medicina
est, quæ morbis corpora non liberat, sic
neque Philosophia, nisi ab animis ma-
lum depellat (c)). De Philosophiæ non
intellectuali, sed in primis experi-
mentalii virtute, usuque eiusdem, no-
stræ

(c) Arnold. Wesenfeld. *Introductio ad*
part. post. Georgicas animi & vita.

stræ gentis poëtarum princeps in
suo *Hercule* neqve invenuste cecinit:

Then sine seder, och ord; sine hystar,
och ansfodde sinne,
Inte wet håll' uti tdm; styra, foglis-
gen hyssa, regera,
Han är en olård man (d).

Præcipuus enim solidæ eruditio-
nis, studiorumqve fere omnium
fructus, qvo eruditi a ceteris distant,
distare omnino debent, est, ut in
viis Domini recte incedant, cupidi-
tates suas temperent, mores ad ho-
nestatem & pulchritudinem vitæ
hujus conforment; neqve ad instar
inferioris naturæ animalium, feros
esse sinant. Ad illum finem, Philo-
sophiæ partem istam, qvæ volunta-
tem, in eligendo bono, dirigere
docet, suum qvam maxime confer-
re, si modo evidenter intelligatur,
& rite intellecta ad praxin vitæ dex-
tre adplicetur, neminem inficias
itu-

(d) *Stiernbielm. Hercules vers. 441.*
seqq.

icurum spero. Cum vero praxis i-
pfa a multis saepe negligatur, & pau-
ciores mortalium illi sint, qui ad
indagandam corruptionem voluntati-
s suæ, qua sine vita emendatio
difficulter aliqua institui potest, ni-
su, quo par est, studioque ferantur:
quid aliud exspectandum, quam vir-
tutum tantum non omnium, ex-
cidium: ordinis & socialis vitæ o-
mnimoda oppressio, omnisque in-
ter homines malitiæ demum certis-
sima propagatio? Nobis cum quæ
ab hac parte infestant animum no-
strum, eundemque transversum iden-
tidem agere solent, causæ aliæ ac-
que aliæ sese repræsentare soleant:
non utilitate magis, quam digni-
tate argumenti affecti, de *Præ-
cipuis Pravae Voluntatis Caussis* aliquid,
liberalis exercitii loco, pro tenui
nostra minerva, tradere constituimus.
Qvod facturi, ingenue fate-
mur: nobis institutum non esse,
totam argumenti hujus amplitudi-
nem paucis hisce pagellis exhaustire.

Po-

Poscit is labor sublime ingenii acumen, plures horas maximosque sumtus. quorum egenti, & ab omnibus imparato mihi, si cuiquam, ratio impræsentiarum maximopere habenda est. Interea tuam, B. L. humanitatem perofficiose obtestor, velis, pro solita facilitate, juvenilium, & proinde adhuc intempestivorum fructuum censorem, quallem in illa ætate ipse pridem expertus es, saltem experiri voluisti, haud iniqvum temet præbere.

§. I.

Miseriam generis humani vitiorum assiduam comitem esse, experientia quotidie, prohdolor! edocti, merito dolemus omnes. Inqirementibus autem, quænam miseriae hujus, & quæ illius fons est, pravæ voluntatis omnium prima sit caussa? facile appareat eam nequaquam in Deo, Ente perfectissimo, esse quærendam, qui omnis vitii labisque expertem, h. e. perfectum hominem

nem condidit (e), rationemque ei-
dem largiendo, voluit, ut ad illius
dictamen vitam moresque suos
componeret, & demum Legi per
omnia convenienter vivendo, con-
stitutum divinitus portum felicita-
tis auspicio contingeret. Omnis
mali itaque culpam homini im-
putandam, & ab illius virium fi-
nitarum usu inordinato repetendam
esse, etiam Philosophus quia talis,
licet ratio formalis corruptionis cum
suis circumstantiis, utpote facti res,
eidem non perinde pateat, consen-
taneum rationi sue deprehendit.
Calamitates invexerunt nostra simul ini-
quitas & judicium divinum, cuius est
in sceleratos animadvertere, pie & ad
veritatem apposite loquitur Hiero-
cles. Quid inde factum quoque ne-
mo non videt, ut saniores genti-
les, insignem videntes ad mala pro-
pensionem homini inesse, & va-
rias

(e) τὸ Θεὸν αὐταῖς καὶ τὰ αὐταῖς μι-
σήσθαι, πολὺν κακοὶ ὁι θεῶν; Pla-
to & Numenius pie querunt.

rias perversæ philautiæ species at-
que vitiosas modificationes, fere in
omnibus affectibus ac operationibus
humanis perlucere; caussam tantæ
vitiositatis referrent, partim ad
conversationem ac consuetudinem,
partim ad innatos intellectui erro-
res & præjudicia, quæ omnia, et-
si & illa, suapte natura ad quæ-
vis prava hominem allicit, ut ex
seqventibus patebit, primum tamen
malorum fontem, puta *a priori*, ri-
te non detegunt. Quidcumque ratio
sibi relicta, quoad omnes circum-
stantias, illam mali originem cir-
cumspicere nullo modo possit; vi-
tio nobis neque verti speramus, si
sacræ historiæ ductum, filii Ariad-
næ instar, in illud impenetrabile
rationi humanæ penetrare, sequti
fuerimus. Unde certissime inno-
scere potest, pravæ voluntatis omni-
umque mentis, quibus premuntur,
imbecillitatum, primam, commu-
nem & universalem caussam, esse
Lapsum præmorum hominum, funestam-
que

qve labem originalem , qvæ voluntatem adeo profunde corruptit, ut ad ambiendam consequendam qve vitæ felicitatem , adeo non multum sani emendatiqve, eidem salvum & incolume supersit. Cum enim protoplasti , infelici nefario-qve ausu, sanctionis divinæ violatione , libertate sua abuterentur , mox justo Dei judicio , coñata perfectione privati , virus illud peccati nocentissimum sibi naturaliter attraxerunt, atqve simul cum semine ad posteros omnes, hæreditario jure deinceps transfuderunt. Hinc præcipua arcessenda est caufsa depravatæ nostræ voluntatis. Illa labes omnium malorum , qvibus circumdati sumus , fons est: illa efficit , ut non pareat rationi appetitus; adeoqve in multa mala , reclamante conscientia , incidamus. Efficit , ut injustitiæ ac immundicie fordibus involuta mens nostra, in eligendo bono sæpiissime deeret , a tramite veri boniqve divertat, & ad

ad mala quævis propendeat. Penes illam culpa residet, quod morum disciplina veterum, Legem divinam menti inditam suo amplexu fovens, cunctisque perspiciendam præbens, *verbalis* tantum fuerit; parum autem utilitatis, ad religionem, ad vitæ institutionem, & corruptos mores emendandos, attulerit, judece & teste *Verulamio*. Dixi, ex principiis cuique innatis & pure philosophicis, ægritudinem mentis non difficulter constare. Revelacionem autem, quanta fuerit perfeccio primigenia, & quæ sit ratio corruptionis, solam explicare. Illud ex Philosophorum gentilium infinitis, de origine mali, divortiis sententiarum, facillimum esset probare; si longius ab instituto diverendi copiam nobis imperata brevitas permitteret. Interim, qui, quod ad rem illam, plura scire avet, Philosophi & Theologi accuratissimi J. Fr. Buddei Theol. Moral. de Discrimine Naturæ & Gratia con-

sulat (*f*), & operæ ipsum suæ prorsus non pœnititbit.

§. II.

Detecto sic quidem, primo ac universalí miseriæ humanæ fonte, ad specialem & proximam caussam inquirendam pergimus. Ea autem alia esse nequit, quam primævæ labis primigenia proles, *amor sui irrationalis*, a veteribus Græcis, voce in deteriorem sensum detorta, *Φιλαυνίας* blando nomine insignitus: ut ut in se amor idem abstractive consideratus, nihil aliud sit, quam studium & appetitus seipsum conservandi ac perficiendi, & proinde per se & proprie adeo non ex genere malorum aliquo est, ut potius præcipuum hominis bonum, & bonorum in homine tantum non omnium fundamentum merito audiat. Maxime vero vitiosa, noxia & illicita evadit *Φιλαυνία*, simul atque accedit abusus. quod fit, quando homo, neglecto debito intelle-

ctus

(*f*) l. i. 4. 78. nos.

Etus iudicio, justum non servans ordinem, amoris circulos a Deo optimo in ipsa ratione præscriptos turbat: Creatori creaturam præfert, bonaque majora minori, & minora majori, quam par est, amore prosequitur. Cumque sic divino amori summum gradum non tribuat, & se ipsum perverse amando, alios homines neque respiciat, sed cuncta ad se suumque commodum, honorem & voluptatem, inordinato voluntatis motu referat; accidit, ut in rebus caducis, saepè etiam noxiis suam quærens felicitatem, in miseria rum barathrum incurrat, ipsumque semet præcipitem agat. Depravata namque per philautiam, naturali indole & constitutione voluntatis humanæ, cuius proprium est amare, non potest non ingens miseria, confusio & perturbatio vita socialis exsurgere. Ab homine, cui corruptum fuerit omnis moralis actus principium, nihil virtutis nomine dignum, nul-

lum purum verumque officium proficisci potest: verum in illa naturæ suæ conditione, quodcunque agendum suscepit, a linea & dictamine rationis illud omne deflectit, ad corruptionem & destructionem hominis omnia tendere, omnia ab ipso conformata esse videntur. Qvis vero omnia mala, a perverso amore prorumpentia, voluntatemque nostram infstantia rite enumerare queat? Ex prava hac matre perniciocissimæ procreantur filiæ, malorum omnium propagines, putatrix illa, pro triplici propensionum nostrarum objecto, cardinalia vitia, hostesque virtutum capitales: avaritia, voluptatis desiderium & ambitio. Quæ qvidem nihil aliud sunt, quam diversi modi, quibus se proxime exserit prava philautia. Certe voluntas, aut ad opes corradendas, aut voluptates sectandas, aut denique honores appetendos præpostere inclinata, bonum minus durabile atque noxiun, cum du-

durabili & innocuo , misere confundit. Abusui amoris reflexi hoc etiam adscribendum , qvod fere omnia , quæ ipsi egerimus , pro bonis , utilibus , justis & necessariis venditentur , aliorum autem facta leviora putentur. Hinc nobismetip̄sis plus justo blandientes , plerumque iñittimus in peram a tergo pendentem , ut ingeniose fabulatur *Phaedrus* , propria vitia , eaqve plus justo extenuamus : e contra vero , positos ante oculos nostros perpetuo aliorum nævos , nimis quantum exaggeramus , & cum pulvisculo , qvod dicitur , excutere solemus.

§. III.

Cum arctiori longe , qvam conjugali vinculo corpori associata & copulata sit mens , neminem inficias iturum speramus , qvin per corporis constitutionem , seu humorum in corpore humano diversam indolem mixtionemqve , quæ temperamentum audit , voluntatis morbi auctus & incrementa multa capi-

cipient. Unde nec pauci Philologorum statuerunt, mores humanos seqvi temperamentum. Confirmato enim, vel debilitato aliquatenus, pro ætatum, vitæ generis, aëris, victus, regionum que diversitate, temperamento, mores etiam videmus quodammodo mutari. Inversus ordo plus arridet Cl. Syrbio (g), dum asserit: *mentis propensionem, sive finitam sive infinitam non tam seqvi temperamentum, quam temperamentum propensionem.* Idque, ut ex §. proxime precedenti. 19. conspicere licet, eam ob causam, quod non corpus, sed mens, effectrix propensionum sit causa. At pectanti viri, utrumque certo respectu dici posse existimamus. Concedimus quidem, vim effectricem menti inesse; sed ita tamen, ut non solum a temperamento corporis, ansa saepe praebatur voluntati, propendendi in bonum, vere vel apparenter tale; quandoquidem æque ac anima motu

B

in-

(g) *Phil. Prima Part. I. Cap. III. §. 20.*

inordinato agitur corpus: verum ab eodem instigata ac sollicitata anima, & proinde passive se habens, propensiones suas non raro concipiatur foveatque. Afficiunt directe corpus nostrum elementa, movent spiritus sanguinem, cur non suo quodam modo facultates animæ nostræ? Positionem cœli corporibus habitum, suam indolis & ingenii diversitatem animis tribuisse, Tacitus non obscure docet. Apparet igitur, temperamenta non parum momenti conferre ad vitia, vel virtutes: non tamen ut causa immediata, adæquata & sufficiens; sed tantum ut mediata, administra, inadæquata & insufficiens. Nam quantumcunque illis insit vis, ad voluntatem corrumpendam, dum videlicet eam diversimode inclinant, & dispositam ad perversas volitiones reddunt; non tamen tantum valent, ut eam necessitent, necessarioque sibi mancipent.

S. IV.

AD caussas, qvæ intra hominem morbos voluntatis non parum augent atq; corroborant, merito referenda sunt qvoq; *imbecillitas* ac *imprudentia*, non unius generis *intellectus* nostri; ea qvæ vitia faciunt, ut in cognoscendo bono & malo, plurimum a recto tramite ille aberret. Unde voluntas, ob defectum cognitionis intellectui inesse debitæ, in electione mediorum, qvibus vera obtineatur felicitas, turpiter decepta, perinde atq; eorundem applicatione misere hallucinatur. Quid qvæso ignorantia, qvid obscuritas, qvid i-dearum confusio, qvid præcipitania, ut reliqua taceam*i* intellectus vitia, aliud efficiunt, qvam ut bonum obscure repræsentatum, a voluntate vel minus sentiatur, vel etiam respuatur? Huc pertinent errores practici, & *præjudicia* de rerum bonitate aut pravitate, partim qvi-dem ab intellectus, præcipue vero

a voluntatis morbis orta (b), hanc
jam in appetendo vero bono ma-
gnopere impedientia. Hinc de sum-
ma felicitate , summoque bono,
propter quod cetera omnia expe-
tantur, & in quod cuncta nostra
vota tendant, tot apud gentiles
Philosophos , moralibus fascinatos
præjudiciis , existunt sententiarum
divortia , quæ quidem omnia unum
eundemque finem sibi præfixum ha-
buere, sed media eidem obtinendo
inepta, sepe etiam noxia adhibue-
runt. In primis suum sibi hic vin-
dicant locum præjudicia infantiae
& auctoritatis ; quando quis de
præceptis moralibus , sententiam
falsam & erroneam, inde a pueris
tia conceptam, fovet : vel de viro-
rum auctoritate florentium , vitio-
sis actionibus, præconceptas format
ideas , & illis, cœu sacræ anchoræ,
pertinaciter adeo innititur, ut me-
liori-

(b) vid. J. Fr. Budd. Phil. Instr. P. I.
C. II. §. 31. seqq. nec non Joach. Langii
Med. Ment. P. II. C. IV. m. I. §. 7. seq.

lioribus rationibus ad saniorem
 mentem duci semet patiatur æger-
 rime. Illis puta præjudiciis, ad e-
 ligendum aut inveniendum id, qvod
 bonum fuerit atque sanctum, nescio
 an pestifera & capitalior noxa alia
 excogitari queat? Qvamdiu enim i-
 stis deceptoribus locus datur, tan-
 tum abest, optima morum præce-
 pta assensum inveniant, ut potius
 clavam ab *Herculis* manu qvis extor-
 quere possit, qvam præjudicatas o-
 piniones animis eorum, qvi easdem
 infelici sidere semel imbiberunt:
 In *Pharisæis* prostat ejus generis cor-
 ruptionis notabile exemplum, qvi
 fidem in Salvatorem dissuasuri, ta-
 li illatione utuntur: *Num quis ex*
primoribus credit in illum, aut ex Pha-
risæis? Verum optandum esset, i-
 stud genus concludendi, iste despe-
 ratus mentis humanæ morbus, cum
Pharisæis desineret! Sed qvispiam
 forte regerere nobis posset, qvod
 intellectus in cognoscendo bono & malo,
 magis a voluntate, quam voluntas ab

intellectu, in devia feratur. Negan-
dum quidem non est, quin etiam
ordine inverso, ex depravata vo-
luntate, vitia intellectus identidem
orientur & augeantur. Imo faten-
dum insimul, quod difficile admo-
dum sit, uniuscujusque facultatis
errores seorsim detegere; nam alte-
ra alteram facile seducit, & adeo
intimo nexu sunt combinatae, ut
non, nisi in conceptu nostro, di-
stinctae considerari possint. Intelle-
ctus est cognoscere ipsas res, qua-
tenus aliquam ad nos vel bonitatis,
vel malitiæ relationem habent: cum
vero hic officio suo non satisfecerit,
certe haud mirandum, si cœco im-
petu in devia feratur *potentia cœca*;
cujus natura in eo maxime elucet,
quod, postquam suum officium in-
tellectus rite peregerit, hæc deter-
minet hominem, ad objectum se-
ständum vel aversandum, saltem
suspendat ipsa electionem suam,
quamdiu satis perspicue suum non
cum expromserit judicium intelle-
ctus

ctus. Neque tamen necessitate qua-
dam physica, intellectus judicium
haec sequitur; saepe enim id ipsum
antevertit vel adsperrnatur, sequens
ad ea, quae majorem boni speciem
preferunt, convertit. Hinc haec a-
nimæ nostræ facultates, certo re-
spectu agentes & patientes, seu po-
tius imperantes & parentes, dici
possunt: & ex unius vitiis alterius
morbi facillime augmentur, atque
roborantur.

§. V.

Porro hominem intrinsecus affici-
unt commotiones mentis subi-
taneæ, quæ *affectus* audiunt, quibus
magnam inesse vim, ad eccentricos in
voluntate motus quam plu-
rimos excitandum, nemo facile ne-
gabit. Dicuntur commotiones men-
tis, seu diversæ voluntatis determi-
nationes, sensu tam activo, quam
passivo: cum affectuum sedes adeo
non sit ad opinionem veterum, in
nescio quæ hominis parte, anima
sensitiva puta, quam tertiam appel-
lant,

lant, sed in voluntate humana. Oriuntur enim ex repræsentatione objectorum, sub ratione boni ac mali, & circa bonum appetendum, malumqve aversandum occupantur. Notissimum est, qvod, si considerentur ratione essentiæ suæ abstractive, in se sint indifferentes; nam a naturæ auctore, ad prosecutionem boni & fugam mali, naturæ humanæ inditi sunt: ita tamen, ut a creatura rationali, libero instructa arbitrio, etiam in contrarium converti queant. Verum cum sint illi mortalium admodum pauci, qvi cursum subjugalium horum ita prudenter moderari sciant, ut non in alterutram partem regiæ viæ declinare permittant: cum de sua aut aliena re deliberant, amorem, odium & proprium commodum non ante rationem habeant. Hinc etiam, ratione existentiæ seu concretive spectati, in perverso hoc mortalium statu plerumqve vitiosi sunt, & voluntatem humanam ita

a tramite boni rectique abripiunt, salva tamen ejus libertate, ut post-habito rationis dictamine, contra ultimum intellectus judicium, illa sese in diversam partem saepiuscule flectat, atque determinet. Cumque sic semel atque iterum, praeter naturam acrius se determinare in passionibus suis, svelta fuerit voluntas, facillime eosdem iterum iterumque motus concipit: quemadmodum exempla eorum, qui libidini, iræ variisq; aliis cupiditatibus, laxas aliquamdiu habenas concedere adsvererunt, illud idem liquido probant, quod mentem, ad representationem objecti cujuscunq; grati aut ingrati, singulares perceptiones e vestigio afficiant, quibus non dissimiles in corpore motus continenter respondent. Unde in homine non dum emendato, sed suæ unice libidini, voluptati, ambitioni litanti, quales omnes homines per naturam sunt, omnes quoque affectus malos esse necesse est, cum nec in objectum legitimum fe-

rantur, nec modus observetur (i).

§. VI.

HActenus breviter egimus de causis præcipue *internis*, qvæ in transversum rapiunt hominis voluntatem. Paucis dispiciendum nunc venit, numne etiam *extra hominem* aliquas *deprehendere* liceat caussas, qvæ ad inficiendam morbo sanitatem voluntatis nostræ, suam non mediocrem symbolam conferunt? Sunt illæ plures, proh dolor! qvam qvibus enarrandis mea tenuis minerva sufficiet. Familiam in illis ducere censenda est negligens & perversa *educatio*. Ab ipsis enim, ut ajunt, ungivculis vitiosas propensiones & affectus cum lacte materno imbibimus parvuli. Crescente ætate, cum severitate ac disciplina id impendio cavere deberent parentes, ne sincera & innocens ætas, fabulis & exemplis malorum hominum, ad quasvis pravitates detorqueretur:

quis

(i) *Fr. Budd. Phil. Pract. P. 1. C, III. §. 98. efr. ejusd. Theol Mor. I. 1. 4. 30.*

quis non novit, multos eorum a-
deo non probitati & modestiae adse-
scere liberos suos, ut in vilissimo-
rum saepe servorum suorum contu-
bernio versari potius, ibique in la-
scivia & libertate educari permit-
tant? Possent parentes, &, qui no-
men ipsorum vicemque subeunt,
praeceptores, affectus & studia pu-
sillorum haud ita magna industria
saepe moderari ac corrigeret: qvem-
admodum illatione a brutis, & in
cerebris eorum levi opera dirigen-
dis motibus illud idem evincere
conatur *Cartesius*. Qvam turpiter
vero id negligatur, qvotidiana ex-
perientia satis superqve docet. Præ-
cipue vero prima educatio, culpa
eorum, qui eidem præsunt, ani-
mum in diversum, quam a natura
adeptus est habitum, transmutare
solet. Blanda matrum lenocinia,
qvantam obsecro! segnitiem, tor-
porem & aversionem veri boni-
que prosequendi, animis liberorum
propinat? Qvis nescit, easdem

naturæ qvadam profusione, ira & lacrimis filiorum suorum, non alter fere, qvam emissione viscerum suorum, commoveri? non concedere & excusare modo promiscue, qvæ ira flagrantes concupiverint, dixerint, peregerint; sed & odii & ignominiae loco habere, si qvi licentia & disciplina istiusmodi, modeste licet, intercedere ausi fuerint. Sed qvæ insignis in educando cæcitas? Ex illo latice, ceu eqvo Trojano, qvis non videt appetitum, obstinationem, furorem ac præcipitantiam affectuum, & denique voluntatis summam oriri depravationem, cui, postqvam in dies aliis super aliis incrementis invaluit, diligentia longa licet, ægre qvis medebitur? præeunte in illam sententiam Poëtæ apophategmate illo:
*Heu male diluitur teneris qvod mentibus
hæsit.*

*Præsertim durant, qvæ didicere mala.
Qvid? qvod testatur tristis experientia illud insuper, qvod in libe-*

rerum educatione plerumque id
non agatur, ut tener animus ho-
nesti sensu amoreqve imbuatur: po-
tius ubi fari & sine duce gressus
ipsi suos dirigere qvocunque modo
possint filii, choræis pronubarum
virginum inferuntur, maximaqve
in ea re collocatur opera, ut sub
specie cujusdam externæ civilitatis,
turpitudinem morum internam pro-
vehere, magis magisqve eandem ar-
tificiose dissimulare possint. Discunt
hæc pueri, anteqvam vitia esse no-
verint. Et qvamvis a parentibus di-
recte non intendatur perversa ista
vitæ morumqve disciplina, per im-
prudentiam tamen in gravissimo ne-
gotio & officio suo haud raro pec-
cant, cum talibus institutis admo-
veri erudiriqve permittunt crudam
æstatem filiorum suorum, qvæ vi-
tiis lenocinantur & plerumque sem-
per efficiunt, ut, qvæ tenero agel-
lo deinceps superinducta fuerit ca-
stigationis disciplinæ fermentis, ad
solidam frugem ægre pertingere
qve-

queat. Vulgi cæcitatem in educanda prole non est qvod adeo mirum. Centuram ii potius videntur commeriti, qui ultra vulgus sapient, certe sapere volunt, & tamen in necessaria hacce re cæcutiunt: non attendendo, qvod si teneras mentes istiusmodi corruptelarum illecebris irretiri permiserint, cetera, qvæ ad utilitatem juventutis suæ componere velle videntur, hac parte omissa, inutilia & prope supervacanea esse soleant. Divitias colligunt parentes, & qvæ adminicula esse deberent educationi liberorum, eadem impedimenta ipsis objiciunt, quamdiu de præstantissimo, qvod liberis unquam relinqui potest patrimonio, mente ad cognitionem veri & perfectionem boni conformanda, curam ex æquo & bono nullam gerunt. Committuntur, non nego, liberi informatoribus idem: verum non iis semper, qui gerendo morum & studiorum magisterio idonei sunt; sed sæpe impro-

probis & vitiosis, qvorum vel levitate, vel acerbitate tenelli animi offensi, virtutem odisse, qvam nosse prius incipiunt. Carpendi libidine hæc affери, si putaverit qvis qvam, velim una secum reputet, utrum non liberi, in domesticæ vittæ consuetudinem tanqvam in speculum intuentes, bona malaqve qvæcunqve in parentibus aut præceptoribus adverterint, sine mora eadem arripiant, & felici, an vero infelici æmulatione exprimere soleant. Si avaritiæ illi dediti sint, idem vitium animis parvolorum facillime propinant. Qvi voluptatum libidine insaniunt, eadem infantum oculos primum, mox animos eorum opinione citius incendunt. Cæca laborantes ambitione ad tollendum cristam & superciliū, facilem & per se pronam ætatem nullo negotio adſufaciunt. Sic multi bonæ indolis alumni, ad virtutem facile potuissent pervenire, ni ignavia atqve socordia hebesce-

besserent, eorumque culpa ac vicio plerumque, qui regendis vitæ rudimentis prælunt, perirent. Ingenia enim quo meliora, eo citius, citra legitimum boni ducis vivendi tenorem, in devia feruntur, delictisque abducuntur. Tam vitiæ quam sinceræ educationis vim ac efficaciam coloribus suis elegantur depinxit *Le Noble* (k), in ingeniosa quadam fabella, de aquila pullis, culpa educantis corvi, indoli & vitiis ejus sensim adseveratis; itemque *corvi* sobole, ex institutione aquilæ, ipsius non infeliciter genus mentiente, & prope indolem exprimente.

§. VII.

Quemadmodum per præpostoram educandi rationem, ita neque minus per conversationem atque prava sodalitia corruptitur hominis voluntas. Ad doctrinam & vitæ san-

(k) vid. ejusd. tractatus, cui titulus: En Faders underweisning til sin Son.

sanctitatem, virorum erudita virtute
 præstantium congressus admodum
 multum conducere, *Morhofius & Bud-*
deus, ut ceteros instruendæ vitæ e-
 legantioris magistros præteream,
 plus simplici vice inculcant. A con-
 victoribus pravis, non illis solum,
 qvorum digito monstrari solent vi-
 tia, verum illis præcipue, qvi co-
 actæ frontis scenam ex arte magis
 peragunt, qvin trahatur in prava
 voluntas, moresqve contagione quasi
 fœdentur, nemo dubitaverit. Illa
 mediante noxa, insitos virtutis sti-
 mulos reprimi, latamqve ad omnia
 fere vitia portam patefieri, expe-
 rientia ipsa loquitur. Adeo ut nul-
 lum tam sanctum, atqve excellens
 natura, neqve cultura subactum in-
 genium detur, qvod in convictu
 malorum hominum, & per eundem
 brevi non immutetur, saltem
 ad deteriora facillime distorqueri
 possit. Ex illo vulgari proverbio:
*Di mihi, cum quo vadis & sciam
 postea quid agas;* qvantum valeat

hæc contagio ad incestandum oculos, & inficiendam veneno voluntatem & mores hominum, quasi per transennam quisque videre potest. Adeo ut, quemadmodum unica veneni guttula, universam sanguinis massā inficere atq; corrumpere nullo negotio potest; ita ad depravandos bonos hominum mores, unicū malum exemplum efficacius & celerius multo proficiat, quam quæ in bonis prostant virtutum simulachra plurima ad corrigendos malos. Præcipue vero fervens & incauta juventus, quasi naturali quodam magnetismo sæpiissime inclinat ad referendum suis moribus vitiosos eorum affectus, cum quibus convergentur. Recte igitur Seneca (1): *Sumuntur a conversantibus mores: & ut quædam in contactos corporis vicia transiliunt, ita animus mala sua proximis tradit.* Ebriosus convictores in amorem vini traxit: impudicorum cætus fortē quoque & siliceum virum emolliit

(1) de Ira, Lib. III, cap. 7.

luit: avaritia in proximos virus suum transtulit. Et alibi (*m*): Inimica est multorum conversatio. Nemo non aliquid nobis vitium aut commendat, aut imprimis, aut nescientibus allinit. Ingemiscit sorti suorum temporum auctor de saussis corruptæ eloquentiæ, quod ambitione salutationum, juventus Romana quantulum loci bonis artibus relinqueret. Utrum nostro ævo juventus, ad prodigendum tempus suum quoque, cuius unius, Seneca teste, honesta est avaritia, idem identidem institutum servet, & cum ingenii experimentis oportet, ambitu officii eodem, invicem semet demereri & corrumpere soleat, quibus ætas, quam mea confirmatior obtigit, me melius judicabunt. Certe non obscure perspexerunt *Indi*, cum inter quinque gravissima peccata, promiscuam hominum non admodum probata & spectatae virtutis conversationem suo summo jure referrent (*n*). Ubi namque ex desi-

C 2

de,

(*m*) Epist. 7. (*n*) Pufend. de J. N. & G.
L. I. C. 4. S. 8.

de, ociosa, & perinde perniciosa
conversatione, vitiorum effigies a-
nimo fortiter impressa fuerit, ali-
ud non expectandum, quam cœca
mentis obduratio, torpor, veri re-
ctique, omnisque adeo honestatis
miserrima strages.

§. VIII.

Corruptionem hoc modo auctam
infeliciter rigat fœcundatque in-
veterata & mala *consuetudo*, cuius in
omnes partes magna & operosa vis
est. Per hanc obsurdescit quasi u-
sus rationis, & innati conscientiæ
stimuli ita obtusi redduntur, ut re-
clamantis illius punctiones ad tem-
pus vix sentiantur aliquæ. Per hanc
non solum mens, verum etiam
partes corporis externæ flectuntur,
& novum induunt habitum, adeo
ut in alteram quasi naturam homo
quandoque degeneret. Hinc ubi
quis a primis incunabulis, per pra-
vam educationem, atque exempla
primo parentum, mox etiam sce-
lestissimorum sodalium corruptus,

pra-

pravis ipse diu adſuetus fuerit cupiditatibus, prodigiis instar habetur merito, si vel optimis præceptis ad saniorem unquam mentem talis restituatur: quippe quæ celerius frangi quam emendari potest, postquam tetram ejusmodi & sensim senescentem, ac proinde difficulter medicabilem adſuetudinem penes se inveterascere permisit.

§. IX.

HÆc omnia quam miseris perturbationibus humanam voluntatem subjiciant, nemo fere tam rudis est, quin in ipso semet, in aliis vero quam maxime, tanquam in speculo videat, persentiscat. Quid vero tristius esse aut cogitari potest, quam corporis lascivientes motus imperium mentis, cuius est auræ suo freno cuncta flectere, magno adsperrnari fastu superciliosoque? Appetitus sensitivus intra hominem reluctatur per se & suopte nuturationali, eundemque fero impetu ad illecebrosa quæcumque impellit. Quæ vero

vero magis noxia aut maligna calamitas, quam cum extra & intra hominem, tot fœderatorum robora sociorum, ad subruendam ipsam mentis acropolin conspirant? Quid mirum, seqvi a tergo vitiorum atque pravarum libidinum vindices & speculatrices: *anxietatem, dolorem & radas ardentes conscientiae, tortores omnium gravissimos?* Circumfusam voluntatem tanta & tam effera hostium vi, ubi vallum quatere & perrumpere haec incipit, quid mirum, si inconstantiam suam mox prodere incipiat, & quod hodie amat, cras iterum iterumque averetur? quid mirum, ad defensionem majestatis suæ, virtutem & obstinationem mentis, maximam licet, per se ægre sufficere posse? Quæ autem & quæ qualis ægritudinis miseriae illius medicina, imo quæ arte illa concilianda veniat, deinceps inquirendum:

§. X.

Circa præcipuas caussas corruptæ
vo-

voluntatis levia hæcce pro modulo
ingenii attulisse sufficiant. Qvibus
remediis insistere conveniens sit, si
adversus mala, qvæ hactenus enu-
meraverimus, statum suum qvomo-
docunque conservatum velit, obi-
ter & qvæsi per transennam vide-
bimus. Primo autem illud heic sub
examen venire debere videtur: u-
trum ratio sibi relictæ, aliquid habeat
virium in emendanda voluntate, &
num usui alicui remedia ista sint? Resp.
Quantumvis voluntas admodum
corrupta atqve ægra sit, exinde ta-
men haud inferendum eam in eo
statu esse, ut omnem emendatio-
nem desperet; qvippe corruptio e-
jus non est essentialis & necessaria,
sed accessoria, ac proinde vi atqve
niſu, qvo fieri potest omni, amo-
venda. Qvis autem, ea mensura ad-
huc vires in ratione supereſſe, ne-
gaverit, ut, quantum mortalium
conditio ad vitam civilem pofcit,
tantum qvoqve in virtutis ſtadio,
amore Dei, nostri ipsorum, & ali-
orum

orum hominum, non proficere
queamus: apta modo remedia ap-
plicuerimus contra morbos, & de-
coërcendis hostibus malignis, utpo-
te cogitatis & cupiditatibus nostris
debito modo, idqve pro virili la-
boraverimus? Præstabit illud non
infeliciter officium sibi qvisque, ad
se ipsum & corruptionem suam
diligenter attendendo, & qvæ in
sua mente contingant, non perfun-
ctorie considerando. Non nega-
rit qvisquam ad effectum illum fe-
licius multo adhiberi lumen revela-
tionis. Ex penu sanctiore illius, ef-
ficacissima & præcepta & media de-
promuntur, ad emendandam volun-
tatem. Est tamen non invidiose ne-
que superbe negandū, esse heic quoq;
suas *rationis* partes: qvæ et si non am-
plius sufficientia & talia, qvæ vo-
luntatem penitus emendare possint;
salubria tamen & nullo contemnen-
da modo remedia tradit. Dixi, con-
siderationem humanæ naturæ piam
& solicitam, vel præcipuum momen-
tum

tum conferre ad voluntatis emendationem. Illud inter alia inculcat monitum egregium, Delphico templo aureis, quod dicitur, literis inscriptum: *γνῶθι σεαυτὸν, nosce te ipsum.* Fieri enim nequit, ut voluntatem nostram velimus emendatam, nisi prius cognoverimus, esse eam depravatam, morbidam atque miseram. Frustra adhibentur remedia, nisi perspectum habeamus, cum quod iisdem egeamus, cum quibus praelertim morbis infestemur. Initium est salutis notitia peccati, dicit Epicurus. Qui peccare se nescit, corrigi non vult: deprehendas te oportet, antequam emendes (o). Cum illa propensionum, cogitationum actionumque suarum omnium consideratione, si insuper conjunxerimus, quae ipsa rationib[us] de Deo, ejusque sanctitate & justitia condocet, facile quae facienda, quae fugienda sunt videbimus, quidve exspectandum nobis sit, si Numinis voluntati non obtemperaveri-

(o) Senec. Epist. 28.

verimus (p). Hinc facile colligi potest, qvid tenendum sit de qvæstione illa, his nostris temporibus valde agitata: *ab intellectu, an a voluntate, inchoanda sit mentis nostræ emendatio?* Nam ut lubentes concedimus, vix ac ne vix qvidem intellectum sanitati restitui posse, morbida manente penitus & per omnia voluntate; qvippe cujus vehementiores motus illum ita interdum corrumpere notum est, ut verum æque perspiciat, adeoqve de objeto, qvod antea habuit verum, judicium illud non ferat amplius, sed in contrarium deflectat. Ita nobis neqve qvisqva persuadebit, posse vel ullam voluntatis institui emendationem, sine prævia aliqua cognitione intellectus, ad normam legis naturæ objecta intelligibilia ponderantis. qvem præmium mentis actum, deinde sequatur necesse est honestatis amor, studium & ad exerci-

(p) confer sis Buddei beat. mem. Theolog. Isagog. in Theol. II. 4. 3.

ercitium determinatio voluntatis. Ignoti nullam inesse cupidinem, vulga-re proverbium sonat. Si homo nesci-
at, quæ bona, quæ mala sint, quo-
modo aut bona appetet, aut mala fu-
giet (q)? Nihil enim in voluntate
bonum est, ante veritatis lucem in
intellectu exsplendescentem. Si jam
voluntas nostra est emendanda, fi-
et hoc ea ratione, ut mala, speci-
em bonorum habentia appetere de-
finamus, & contra sectemur ea, quæ
revera bona sunt. Quæ absqve no-
titia concipitur volitio, vel nulla,
vel cæca ac inconsulta est. Maxi-
me igitur necessarium, ut prius co-
gnoscamus in quo consistant morbi:
necessarium, ut voluntas lumen in
agendo habeat ab intellectu, qui
prius vere bona ab apparentibus
dignoscet, majusqve bonum a mi-
norī distingvet; nam ceteroquin o-
mnia de felici voluntatis emendati-
one spes incerta erit, adeoque fri-
vola atqve frustranea.

§. XI

(q) *Ejusd. Theol. Mer. I. 1.4.9. not.*

NOtitia illa sui facile nos deducet ad cognitionem ipsius fontis, h. e. *pravæ philautiæ*, unde varia vitia profluunt. Hic autem nisi aliquatenus obturetur, neque præcepta, ceu vitiorum remedia admodum multum proficient. Perpendamus igitur deformitatem hujus vitii, nuntiumque ei mittentes, omnem in amando ordinem ex voluntate Dei metiamur. Felicitatem amare licet, sed veram ex legitimo amoris ordine fluentem. Qvo præstantius est *objectum*, eo intentius amandum. Instituta vero comparatione, qvodnam summo, eodemque impensisissimo dignum sit amore, cum abunde pateat, in nullo alio contineri Summi Boni proprietates perfectionesque, ac proinde majora amoris motiva & incitamenta inesse, quam in solo Deo, inde in affectu mutuo amoris nostri, primas omnino *eiadem* deferri debere, manifestum est. Ex ista vero dulcedine Summi Boni, vera-

veræque ex ejus amore profluentis felicitatis sensu, cum non possit non intendi noster *amor*, Summi illius Boni cupida *voluntas*, ad illud amplectendum, ac studio super omnia proseqvendum, sponte fertur. Exinde nascitur in Deum pietas & timor filialis. Deum qvi timet, firmitiore nititur proposito, non alias committendi actiones, nisi qvæ gloriæ Dei, nec non sui aliorumqve promovendæ perfectioni inserviant. Hinc minime dubitamus asserere, in amore Dei, ceu super fundamento adæqvato, omnem constitutam esse voluntatis sanitatem.

§. XII.

QVÆ ad emendanda *temperamenta* inserviant medicamina, Medicis in primis relinqimus exutendum. Sufficiat hoc observasse solummodo, qvod, licet a corporis temperamento crebro sollicitetur voluntas, contra illius instinctum tamen aliter se determinare possit, imo in sui emendatione eo usqve pro-

proficere, ut a morbis, in quos inclinat temperamentum, cautione & consuetudine longa bene agendi, demum immunis quodammodo esse possit: adhibitis illis rite modo subsidiis & exercitationibus mentis suæ, quorum modo mentionem fecimus. Interim pro summe necessario illud habendum, explorare quodnam temperamentum in nobis dominetur, & quæ vitia animo nostro præ certis lenocinentur. Agit de eo prolixe Cel. Buddeus (r), ad quem B. L. brevitati studentes, ablegamus. Ad expellendos *intellectus morbos*, cum remedia in scriptis Logicorum abunde satis tradita reperiantur, exscribere & in papyrus ea conjicerre omnia, tedium esset. Neque reqvirit illam in præsentia curam institutum aut habitus rerum nostrarum. Pauca igitur de *moderamine affectuum dicenda*. Illorum turbulentiam, & quod illa secum trahit,

Ion-

(r) *Phil. Pract. P. I. C. V. cfr. C. VI.*
 §. 17. 18. 19.

longum & sinuosum syrma gravissi-
morum casuum, qvisqvis effugere
velit, illecebris & suggestionibus
eorum male sanis, in ipso accessu
resistere debet ea celeritate, qva
ignitum carbonem e vestimento
excutimus. Ad illum effectum fe-
liciter conseqvendum, juvat pri-
mum & ultimum in affectu diligen-
ter expendere: caussam puta seu
originem, ex qva proficiscatur, &
scopum seu finem, ad qvem tende-
re velle videatur. Illis rite discus-
sis, & ad normam actionum hu-
manarum, una cum rationibus, qvæ
contrarium svadent, examinatis:
impetus & effervescentia illius, si
non prorsus profligari potest, he-
bescet tamen: saltem ne in habitum
inveterascat, feliciter & tempestive
qvisqve prospiciet. Istam licet ad-
versus insaniam, mortemqve febri-
citantium affectuum, non male,
qvod spero, medicinam commen-
daverimus; non tamen abeundum
est in castra Stoicorum, præpostere
judi-

judicantium, omnes affectus esse malos, & proinde penitus extirpandos. Quid enim hoc aliud esset, quam ipsam naturam exuere velle, stimulosque humanarum actionum ac virtutum tollere? Et quis, quæso, dixerit, naturam homini quidquam indidiisse, quod vitiosum semper sit, nihilque boni unquam præstare possit? Haudquaque itaque exstingendi, sed prudenter moderandi sunt affectus, iustoque ordine ad legitimum finem dirigendi. Deiectamur quidem semper fere conversatione eorum, qui ad eosdem nobiscum affectus inclinant; plerumque tamen conductit magis cum iis versari, qui ad contrarias passiones feruntur. Unde nec immorito veteribus magnopere commendatum fuit, ut amicus aliquis, vitae integerrimæ & affectuum excessibus quam minimum infectæ (s), eligeretur, qui vel obiecta

(s) Qualis Telemacho regio & viribus suis ferocienti juveni, in fabula, Mentor auspice contigit.

jecta noxia subriperet, vel passiones ipso in æstu refrenaret, & statim, ubi vitium animadverat, candide commonefaceret. Prodest, inquit Seneca (*t*), custodem sibi imposuisse, & habere, quem respicias, quem interesse cogitationious tuis judices. Hoc quidem longe magnificentius est ita vivere, tanquam sub aticujus boni viri assemper præsentis oculis. Iстis testibus & custodibus vitae, tamen magis multo verenda erit suspiciendaque summi & sanctissimi Numinis, ejusdemque omnia nostra intuentis præsentia. Homo ea tantum, quæ oculis & sensibus subjecta sunt: Deus autem omnes insuper interiores motus ac cogitationes accuratissime inspicit & excutit. Remedia hæc fortiora ceteris, quæ passim commendari solent, pro more suo in unum miscuit artificiose *Epidetus*, cum offerente sese imagine cujuscunque voluptatis animo nostro, utriusque temporis meminisse ju-

D

bet:

(*t*) Epist. 25.

bet: & ejus qvo victi succubuerimus voluptati: & qvo postea ipsi nosmet convitiantes exprobrabimus ea, qvæ perperam cegerimus. qvmodo opponere jubet nobismet ipsis, si eluctati fuerimus (*περιστούσιν*) qvam gavisuri simus: & qvanto præstet victæ voluptatis conscientia, atqve ad Deum pura oratio. *Dei memento*, alibi (u) inquit, hunc adjutorem *advocato & commilitonem*; ut solent nautæ, qui in tempestatibus invocant Castorem & Pollucem; qvæ vero periculofior est tempestas, qvam fluctuantium passionum? Hujus consilii, qvanvis a Philosopho gentili datum sit, qvem sanæ mentis pigebit moribus suis expressisse? qvem pœnitabit fusis ardenter ad Deum precibus, rectam mentem viresque animi sobrias sibi apprecari? Monuit hoc ipsum sæpe citatus *Seneca*: *Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis; perivasumque omnibus esse voluit nullam sine Deo*
mense

(u) *Lib. II. cap. 18.*

51

mente bonam esse (x). Qvod si ille,
ut & reliqui gentiles, veri Dei i-
gnari, sine Numine nihil bene, ni-
hilque feliciter se agere posse viden-
tes, non dubitaverint se precibus
id impetraturos; multo magis deceat
nos Christianos verum Deum invo-
care, summaque animi submissione
contendere, velit is, qui naturae
auctor est, labiliscentisque naturae re-
stitutor idem multo benignissimus,
gratiæ suæ lumine & robore, imbe-
cillitatem ac imperfectionem virium
nostrarum in regendis affectibus,
clementer supplere atque perficere.

§. XIII.

Quam necessaria sit sobria atque
solicita tenellaæ ætatis educatio,
nemini fere ignotum. Magna certe
res est, ab ipsis incunabulis virtu-
ti ad crescere, & ad rectum animi
officium tempestive duci. Sunt igitur
parentes suspicaces in di-
rectione actuum liberorum, eos-
que emendent potius prudenter,

quam

quam molliter excusent. Ante omnia, pietatis & veræ honestatis præcepta tenellis inculcari animis, curare debent: simulque ac boni malique discrimen apprehendere incipiunt, abs apparentium bonorum amore, contentione & studio, eosdem reducere quam maximo. Habant quaque est morum ratio in iis, quos lateribus tironum adjungi oportet, ut scilicet hi tradantur prudentissimis & optimis quibusque, qui non tantum salutaribus præceptis, sed etiam ipsis moribus faciem tenellæ ætati ad virtutem præferant, & si quæ morum asperitas his etiamnum adhæreat, illorum convictu, probatis spectatisque moribus paulatim retundatur. Alias non præter rem *Cajetius* dixisse videtur: *Pejus esse deteriore in quaunque re magistro, quam nullo usum fuisse.* De *Aristotele & Platone* memoria proditum est, quod plus ex moribus, quam verbis *Socratis* traxerint. Multum profecto bonorum

conversatio valet; insinuat enim honestos mores, ac in pravum inclinantes ad rectum revocat. Vitia per malam consuetudinem contracta, per desuetudinem, non tamen sine summo labore, firmoqve emendandi proposito, tolli possunt. Danda dein est opera, ut crebra bonarum actionum repetitione, stabilis ac firmus reddatur animus, atqve conscientiae robur qvoddam circumponatur. Id vero optime fiet, si nosmet consuefecerimus instituere quotidianum vita examen (γ), adeo ut cogitationum, verborum actionumqve rationem in dies nobis redamus;

(γ) Isto examine uti solitum fuisse just. Vultejum apud Marpurgenses pri-
dem Professorem ex sequenti illius epi-
grammate constat: Quid sum? qvis?
qvalis? qvantus? qvotus? unde? qvi-
busve ortus avis? qvorsum tendo;
qvibusve viis? Vermis, homo, ma-
lus, exiguis, postremus: ab imo:
Talibus & cretus: nitor ad astra fi-
de.

damus, quod etiam nonnullis genitilium familiare fuit. Ita *Sextius*, referente *Seneca* (2), consummato die, cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogavit animum suum: quod hodie malum sanasti tuum? cui vitio obstipisti? qua parte melior es? & paulo post dicit idem *Seneca*: Quid pulchrius hac consuetudine excutiendi totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quam tranquillus, altus ac liber, cum aut laudatus est animus aut admonitus? Id ipsum semet facere quoque ibidem in sequentibus testatur.

Ob propositam brevitatem, plura consilia ac remedia recensere & expendere non licet, nec adeo est necesse, cum præclara satis & aurea præcepta a morum Doctoribus inculcata passim & ubique suppetant, ut iis nihil deesse, neque quidquam addi posse videatur. *Edmundi Richerii* obstetricem animorum quisquis saepe & cum cura relegerit: ita in emen-

emendandis hominum, & præcipue
juvenum moribus versatum videbit,
ut non nostri ævi artifices solum,
sed & veterum fingendi ingenii gra-
vitatem felicitatemque æqvaverit.
Sed manum de tabula: optamus in
fine solummodo, ut ea, qvæ obi-
ter tradita sunt remedia, vulneri-
bus tempestive adhibeantur, & ad
iplam voluntatis emendationem, a
singulis, qvorum interest, non in-
vite, neqve frigide applicentur.

S. D. G.

Til Herr Respondenten.

Gjelf Skaparen med allwishet
Hörderfvet det utgrunda vet,
Hvar i, beklagligt, wif öf sinne;
Det wisas häst uti hans skrift,
Der i han med gudomlig drift
Påminner öf vårt onda sinne.

Dock kan och bör man af den lag,
Som Skaparen in til denna dag
Hos mennisckian wid macht har hållit,
Den brist utlesta något vår,
Som uti Sjärens krafter är,
Och til förderfvet vårt har vållit.

Der wid Herr WIKAR wisat prof,
Då han vår wiljas ondsta grof,
Och hennes källor väl beskrifwer.
Som odygд här han sadlar på,
Men dygden dygdsint prisa må,
Så wist hans dygd och lönter blifwer.

Utttrade sin välminta tanda

CARL REIN
Österbotninge.